

C.S. Lewis

DESPRE MINUNI

CELE PATRU IUBIRI

PROBLEMA DURERII

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

DESPRE MINUNI

I. Sfera cărții de față	9
II. Naturalistul și supranaturalistul	12
III. Dificultatea cardinală a naturalismului.	20
IV. Natură și Supranatură	35
V. Altă dificultate a naturalismului.	46
VI. Răspunsuri la îndoieli	52
VII. Capitol despre diversiuni	58
VIII. Minunea și legile Naturii	69
IX. Un capitol nu neapărat necesar	78
X. „Ceva roșu și scârbos“	83
XI. Creștinism și „religie“	98
XII. Proprietatea minunilor	114
XIII. Despre probabilitate	119
XIV. Marea minune	129
XV. Minunile Vechii Creații	158
XVI. Minunile Noii Creații	171
XVII. Epilog	196
ANEXA A. Despre cuvintele „spirit“ și „spiritual“	201
ANEXA B. Despre „providențele speciale“	206

CELE PATRU IUBIRI

I. Introducere	219
II. Predilecții și iubiri pentru subuman	228
III. Afecțiunea	248
IV. Prietenia	272
V. Erosul	303
VI. Mila	326

PROBLEMA DURERII

Prefață	355
I. Capitol preliminar	357
II. Atotputernicia Divină	369
III. Bunătatea Divină	379
IV. Ticăloșia omului	395
V. Căderea omului	407
VI. Durerea umană	424
VII. Durerea umană (<i>continuare</i>)	442
VIII. Infernul	449
IX. Durerea animală	459
X. Paradisul	472
Anexă	481

DESPRE MINUNI

Traducere din engleză de
SORIN MĂRCULESCU

Printre coline, un meteorit
zace imens; de mușchiul gros cuprins,
blând ploi și vânturi lent l-au șlefuit
și muchiile pietrei le-au destins.

Și-astfel Pământul mistuie ușor
tăciunii rupți din sideralul foc,
schimbând pe translunarul călător
în băștinaș, din Anglia de loc.

Nu-i de mirare că hoinari ca el
își află-n poala Terrei locul scris,
căci pân' la cel din urmă firicel,
din alte spații tot i-a fost trimis.

Tot ce-i pământ odinioară cer
a fost, și tot din soare i-a căzut
sau dintr-un astru smuls în zbor stingher
și-n flacăra-i hulpavă reținut.

Și dacă stropi târzii mai cad și-acum
din cer, la fel plăsmuitoru-i scop
îi modelează, ca-n vechimi de drum,
al ploii de-aur fericit potop.

C.S.L.

I

Sfera cărții de față

Pentru cei care vor să găsească o dezlegare e de mare folos să știe să pună bine problema. Căci rezultatul fericit al cercetării depinde de dezlegarea problemelor puse anterior.

ARISTOTEL, *Metafizica*, III, 1*

În toată viața mea nu am întâlnit decât o singură persoană care pretinde că a văzut o stafie. Și partea interesantă a întâmplării este că acea persoană nu credea în nemurirea sufletului înainte de a fi văzut stafia și a continuat să nu creadă și după ce a văzut-o. Ea susține că cele văzute trebuie să fi fost o iluzie sau o festă a nervilor. Și, evident, e posibil să aibă dreptate. A vedea nu e totuna cu a crede.

Din acest motiv, la întrebarea dacă există minuni nu se poate răspunde niciodată numai pe baza experienței. Orice eveniment care ar putea pretinde că este o minune e, în ultimă instanță, ceva oferit simțurilor noastre, ceva văzut, auzit, pipăit, mirosit sau gustat. Și simțurile noastre nu sunt infailibile. Dacă ni se pare că s-a întâmplat ceva extraordinar, putem spune oricând că am fost victime ale unei iluzii. Dacă susținem o filozofie care exclude supranaturalul, asta vom spune întotdeauna. Ceea ce învățăm din experiență depinde de ce tip de filozofie punem în practică. E inutil deci să apelăm la experiență înainte de a lămurii, cât mai bine cu putință, problema filozofică.

Dacă experiența nemijlocită nu poate demonstra sau infirma miraculosul, cu atât mai puțin o poate face istoria. Mulți

---

* Aristotel, *Metafizica*, trad. de Ștefan Bezdechi, Editura Academiei R.P.R., București, 1965, p. 100. (*N.t.*)

cred că putem decide dacă în trecut a avut loc o minune prin examinarea mărturiei „potrivit regulilor obișnuite ale investigației istorice“.

Dar regulile obișnuite nu pot fi aplicate înainte de a decide dacă minunile sunt posibile și, în caz afirmativ, cât de probabile sunt. Pentru că, dacă sunt imposibile, dovezile istorice, oricât de multe, nu ne vor convinge. Dacă ele sunt posibile, dar extrem de improbabile, atunci numai evidența matematic demonstrativă ne va convinge: și de vreme ce istoria nu furnizează niciodată un asemenea grad de evidență, ea nu ne poate convinge niciodată că o minune a avut cu adevărat loc. Dacă, pe de altă parte, minunile nu sunt intrinsec improbabile, mărturiile existente vor fi de ajuns pentru a ne convinge că a avut loc un număr însemnat de minuni. Rezultatul anchetelor noastre istorice depinde astfel de opiniile filozofice pe care le-am cultivat înainte de a fi început să examinăm mărturiile. Problema filozofică are deci întâietate.

Iată un exemplu despre ceea ce se întâmplă dacă omitem obligația filozofică preliminară și ne grăbim să ajungem direct la cea istorică. Într-un comentariu popular al Bibliei vom găsi o discuție despre data la care a fost scrisă cea de-a patra Evanghelie. Autorul spune că ea trebuie să fi fost redactată după execuția Sfântului Petru deoarece, în cea de-a patra Evanghelie, Cristos este reprezentat ca prezicând execuția Sfântului Petru. „O carte“, crede autorul, „nu poate fi scrisă *înaintea* evenimentelor la care se referă.“ Firește că nu poate, decât dacă au loc predicții adevărate. Dacă da, atunci acest argument al datării se prăbușește. Or, autorul nu a discutat deloc dacă predicțiile reale sunt posibile. El consideră (poate inconștient) ca de la sine înțeles că nu sunt. S-ar putea să aibă dreptate: dar dacă are, el nu a descoperit acest principiu prin investigație istorică. Neîncrederea în predicții și-a transplatat-o în opera istorică luând-o, așa zicând, de-a gata. Dacă nu ar fi procedat astfel, nu ar fi putut ajunge la concluzia sa despre datarea celei de-a patra Evanghelii. Lucrarea sa este, așadar, absolut inutilă pentru cineva care vrea

să știe *dacă* predicțiile există într-adevăr. Autorul începe să lucreze doar după ce a răspuns deja negativ la întrebare și pe temeiuri pe care nu ni le împărtășește niciodată.

Cartea de față e concepută ca un demers preliminar la cercetarea istorică. Nu sunt istoric profesionist și ca atare nu voi examina mărturiile istorice în favoarea minunilor creștine. Efortul meu urmărește să-i pună pe cititori în situația de a o face. Nu e de nici un folos să recurgem la texte înainte de a ne face o idee despre posibilitatea sau probabilitatea miraculosului. Cei care admit că nu pot avea loc minuni își pierd pur și simplu timpul recurgând la texte: știm dinainte ce rezultate vor găsi, de vreme ce au început prin a socoti rezolvată tocmai chestiunea litigioasă.

II

Naturalistul și supranaturalistul

„Doamne, Dumnezeu!” exclamă doamna Snip, „există oare vreun loc unde oamenii se încumetă să trăiască pe pământ?” „Eu unul n-am auzit niciodată de oameni care trăiesc sub pământ”, răspunse Tim, „înainte să ajung în Țara Urișilor.” „Să ajungi în Țara Urișilor!” strigă doamna Snip, „cum adică, nu e peste tot Țara Urișilor?”

ROLAND QUIZZ, *Giant-Land*, cap. XXXII

Folosesc cuvântul *minune* sau *miracol* pentru a denumi o interferență a puterii supranaturale cu Natura.¹ Dacă pe lângă Natură nu există și altceva care ar putea fi numit Supranaturalul, nu ar putea exista miracole. Sunt oameni care cred că nu există nimic în afara Naturii: îi voi numi *naturaliști*. Alții consideră că, dincolo de Natură, există și altceva: îi voi numi *supranaturaliști*. Prima noastră întrebare este dacă au dreptate naturaliștii sau supranaturaliștii. Și aici se ivește și prima noastră dificultate.

Înainte ca naturalistul și supranaturalistul să-și poată începe discuția despre deosebirea lor de opinie, ei trebuie să posede, desigur, o definiție acceptată atât a Naturii, cât și a Supranaturii. Din nefericire e însă aproape imposibil să obținem o asemenea definiție. Tocmai pentru că naturaliștii cred că nu există nimic în afara Naturii, cuvântul *Natură* înseamnă pentru ei pur și

---

1. Această definiție nu coincide cu aceea pe care ar da-o mulți teologi. Eu o adopt pentru că o socotesc ca pe un progres față de definițiile lor nu din alt motiv decât că, prin caracterul ei frust și „popular”, ea îmi îngăduie să tratez mai lesne întrebările pe care „cititorul obișnuit” le are pesemne în minte atunci când ia în mână o carte despre minuni.

simplic „totul” ori „spectacolul total” sau „orice există”. Și dacă asta este ceea ce înțelegem prin Natură, atunci, firește, nu există nimic altceva. Adevărata dispută dintre el și supranaturalist ne-a scăpat. Unii filozofi au definit Natura drept „ceea ce percepem cu ajutorul celor cinci simțuri ale noastre”. Dar și definiția aceasta e nesatisfăcătoare, deoarece emoțiile nu le percepem în felul acesta, și totuși ele sunt pe cât se pare evenimente „naturale”. În scopul de a evita impasul și de a descoperi care anume este realmente dezacordul dintre naturaliști și supranaturaliști, trebuie să abordăm problema într-o manieră mai ocolită.

Încep prin a lua în considerare următoarele propoziții.

- (1) Aceia sunt oare dinții lui naturali sau o proteză? (2) Câinele în stare naturală este acoperit cu purici. (3) Îmi place să fug de pământurile lucrate și de șosele și să fiu singur cu Natura. (4) Fii natural. De ce ești atât de afectat? (5) Am greșit poate că am sărutat-o, dar a fost foarte natural.

Firul unei semnificații comune poate fi lesne identificat în toate aceste aplicații. Dinții naturali sunt cei care cresc în gură, pe ei nu trebuie să-i proiectăm, să-i confecționăm sau să-i fixăm. Starea naturală a câinelui e cea în care s-ar afla dacă nimeni nu i-ar preveni-o cu ajutorul apei și al săpunului. Ținutul unde Natura domnește în chip suveran este acela în care solul, vremea și vegetația își produc rezultatele neajutorate și nestânjenite de către om. Comportamentul natural este acela pe care oamenii l-ar manifesta dacă nu și-ar da toată silința să-l deformeze. Sărutul natural este sărutul care ar fi dat dacă nu ar interveni considerațiile morale sau cele dictate de prudență. În toate exemplele, Natură înseamnă ceea ce se întâmplă „de la sine” sau „fără nici o intervenție”: ceea ce nu îți cere nici o trudă sau ceea ce obții dacă nu iei nici o măsură pentru a-i pune capăt. Cuvântul grecesc pentru Natură (*physis*) este legat de verbul grecesc care înseamnă „a crește”. Latinescul *Natura*, de verbul „a se naște”. Natura reprezintă ceea ce apare, izvorăște, survine sau continuă *fără nici o intervenție din afară*: ceea ce este dat, ceea ce există deja, ceea ce e spontan, neintenționat, nesolicitat.

Convingerea naturalistului este că Faptul ultim, lucrul dincolo de care nu mai poți merge, este un vast proces în spațiu și timp care se desfășoară *fără nici o intervenție*. În cadrul aceluia sistem total, fiecare eveniment particular (ca faptul că dumneavoastră citiți cartea aceasta) se petrece din pricină că s-a întâmplat alt eveniment; până la urmă, din pricină că se petrece Evenimentul total. Fiecare lucru particular (ca pagina aceasta) e ceea ce este din cauză că alte lucruri sunt ceea ce sunt; și astfel, până la urmă, din cauză că întregul sistem este ceea ce este. Toate lucrurile și toate evenimentele sunt atât de strâns interconexate, încât nici unul nu poate pretinde nici cea mai mărunta independență față de „spectacolul total”. Nici unul din ele nu există „de la sine” și nici nu „funcționează fără nici o intervenție”, exceptând faptul că el manifestă, într-un loc și într-un timp anume, acea „existență de la sine” sau „comportare fără nici o intervenție” de tip general ce caracterizează „Natura” (marele eveniment interconexat total) ca un tot. Astfel, nici un naturalist radical nu crede în libera voință: căci libera voință ar însemna că ființele umane au capacitatea de acțiune independentă, puterea de a face ceva mai mult sau altfel decât ceea ce era implicat în seria totală a evenimentelor. Și tocmai această capacitate de sine stătătoare de a iniția evenimente este ceea ce tăgăduiește naturalistul. Spontaneitatea, originalitatea, acțiunea „de la sine” constituie un privilegiu rezervat „spectacolului total”, pe care el îl numește *Natură*.

Supranaturalistul e de acord cu naturalistul că trebuie să fie ceva care există de sine stătător, un anume Fapt fundamental a cărui existență ar fi absurd să încercăm a o explica deoarece acest Fapt este el însuși temeiul sau punctul de plecare al tuturor explicațiilor. Dar el nu identifică acest Fapt cu „spectacolul total”. El crede că lucrurile sunt de două categorii. În prima categorie găsim fie lucruri, fie (mai probabil) un Lucru care este fundamental și originar, care există de la sine. În cea de-a doua găsim lucruri care sunt pur derivative din acel

Lucru unic. Lucrul unic fundamental este cauza existenței tuturor celorlalte lucruri. El există de sine stătător, celelalte lucruri există din cauză că există el. Ele vor înceta să existe dacă el va înceta vreodată să le mențină în existență; ele se vor modifica, dacă el le va modifica.

Deosebirea dintre cele două concepții ar putea fi exprimată spunând că naturalismul ne oferă o imagine democratică a realității, iar supranaturalismul una monarhică. Naturalistul crede că privilegiul de „a fi de sine stătător“ rezidă în masa totală a lucrurilor, întocmai cum într-o democrație suveranitatea rezidă în masa totală a poporului. Supranaturalistul crede că acest privilegiu aparține unor lucruri sau (mai probabil) unui Lucru unic, și nu altora – întocmai cum, într-o monarhie reală, regele posedă suveranitatea, nu poporul. Și întocmai cum, într-o democrație, toți cetățenii sunt egali, la fel pentru naturalist un lucru sau un eveniment este la fel de bun ca oricare altul, în sensul că ele depind în egală măsură de sistemul total al lucrurilor. Într-adevăr, fiecare din ele nu este decât modul în care se manifestă caracterul sistemului total într-un punct particular din spațiu și timp. Supranaturalistul, pe de altă parte, crede că lucrul unic originar sau cu existență de sine stătătoare se află la un nivel diferit și mai important decât cel al tuturor celorlalte lucruri.

Ajunși aici, se poate naște bănuiala că supranaturalismul s-a ivit datorită descifrării în univers a structurii societăților monarhice. S-ar putea însă bănuia atunci cu egală îndreptățire că naturalismul a apărut din descifrarea în univers a structurii democrațiilor moderne. Cele două suspiciuni se anulează astfel și nu ne sunt de nici un ajutor în a decide care teorie are mai mulți sorți să fie adevărată. Ele ne reamintesc într-adevăr că supranaturalismul este filozofia caracteristică a unei ere monarhice, iar naturalismul a uneia democratice, în sensul că supranaturalismul, chiar dacă fals, ar fi fost crezut de marea masă a oamenilor nereflexivi acum patru sute de ani, întocmai cum

naturalismul, chiar dacă fals, va fi crezut de către marea masă a populației nereflexive de astăzi.

Fiecare și-a dat seama că Lucrul unic autoexistent – sau categoria restrânsă de lucruri autoexistente – în care cred supranaturaliștii este ceea ce noi numim Dumnezeu sau zeii. Propun ca în restul acestei cărți să ne ocupăm numai de acea formă de supranaturalism care crede într-un singur Dumnezeu, pe de o parte pentru că politeismul nu pare a constitui o preocupare vie a majorității cititorilor mei, și pe de alta pentru că cei ce credeau în mai mulți zei în fapt își priveau foarte rar zeii ca creatori ai universului și ca autoexistenți. Zeii Greciei nu erau cu adevărat supranaturali în sensul strict conferit de mine cuvântului. Ei erau produse ale sistemului total al lucrurilor și incluși în el. Apare astfel o distincție importantă.

Deosebirea dintre naturalism și supranaturalism nu este exact aceeași ca deosebirea dintre credința într-un Dumnezeu și necredință. Naturalismul, fără a înceta să fie el însuși, ar putea admite existența unui anumit fel de Dumnezeu. Marele eveniment interconexant numit Natură ar putea fi în măsură să producă la un anumit stadiu o mare conștiință cosmică, un „Dumnezeu” interior care apare din procesul total așa cum apare spiritul uman (conform naturaliștilor) din organismele umane. Un naturalist nu ar obiecta împotriva unui astfel de Dumnezeu. Motivul e următorul. Un asemenea Dumnezeu nu ar sălășlui în afara Naturii sau a sistemului total, nu ar exista „de la sine”. El ar reprezenta același „spectacol total” care constituia Faptul fundamental, și un asemenea Dumnezeu nu ar fi decât unul dintre lucrurile (chiar dacă ar fi cel mai interesant) conținute de Faptul fundamental. Ceea ce naturalismul nu poate accepta este ideea unui Dumnezeu care se află în afara Naturii și a creat-o.

Suntem acum în situația de a formula deosebirea dintre naturalist și supranaturalist în ciuda faptului că ei nu dau același înțeles cuvântului *Natură*. Naturalistul crede că în

spațiu și timp există „de la sine“ un mare proces sau „devenire“ și că nimic altceva nu există – ceea ce noi numim lucruri și evenimente particulare fiind numai părțile prin intermediul cărora analizăm marele proces sau formele pe care le ia procesul în anumite momente și în anumite puncte date în spațiu. El numește Natură această unică realitate totală. Supranaturalistul crede că există de la sine un Lucru unic care a produs cadrul spațiului și timpului și procesiunea evenimentelor sistematic conexe care le umplu. Acest cadru și acest conținut sunt numite de către el Natură. Ea poate fi sau nu singura realitate pe care a produs-o Lucrul Primordial. Pot fi și alte sisteme pe lângă cel pe care-l numim Natură.

În acest sens ar putea exista mai multe „Naturi“. Această concepție trebuie strict diferențiată de cea numită îndeobște „pluralitatea lumilor“ – cu alte cuvinte, diferite sisteme solare sau diferite galaxii, „universuri insulare“ fințând în regiuni despărțite de mari distanțe ale unui spațiu și timp unice. Acestea, oricât de depărtate, ar constitui părți ale aceleiași Naturi ca propriul nostru soare: acesta și ele ar fi interconexate aflându-se în relații reciproce, relații spațiale și temporale și de asemenea relații cauzale. Și tocmai această interconexare reciprocă în cadrul unui sistem alcătuiește ceea ce numim o Natură. Alte Naturi ar putea să nu fie deloc spațio-temporale: sau, dacă totuși unele dintre ele ar fi astfel, spațiul și timpul lor nu ar avea nici o relație spațială sau temporală cu ale noastre. Tocmai această discontinuitate, această ruptură de interconexare ne-ar îndreptăți să le calificăm drept Naturi diferite. Nu înseamnă însă că între ele nu ar exista absolut nici o relație; ele ar fi legate de derivarea lor comună dintr-o unică sursă supranaturală. Ele ar fi, în această privință, ca diferitele romane datorate unui singur autor; evenimentele dintr-o narație nu au nici o legătură cu evenimentele din alta, *cu excepția* faptului că sunt inventate de către același autor. Pentru a găsi legătura dintre ele trebuie să te întorci direct la mintea autorului: nu există nici o cale

nemijlocită între spusele domnului Pickwick din *Documentele clubului Pickwick* și cele auzite de doamna Gamp în *Martin Chuzzlewit*. La fel, nu ar putea exista nici un drum de legătură normal între un eveniment din Natura unică și un eveniment din oricare alta. Prin relație „normală” înțeleg o relație ce are loc în virtutea caracterului celor două sisteme. Suntem siliți să introducem calificativul „normal” deoarece nu știm în mod anticipat că Dumnezeu nu ar putea să aducă două Naturi în contact parțial într-un anumit punct particular: adică El ar putea permite unor evenimente *selectate* dintr-una să producă rezultate în cealaltă. Ar exista astfel, în anumite puncte, o interconexare parțială; asta nu ar transforma însă cele două Naturi într-una singură, întrucât reciprocitatea totală care face o Natură ar continua să lipsească, iar interconexiunile anormale ar apărea nu din ceva intrinsec oricăruia dintre sisteme, ci din actul divin care le-a alăturat. Dacă s-ar întâmpla așa ceva, fiecare dintre cele două Naturi ar fi „supranaturală” în raport cu cealaltă: dar contactul lor efectiv ar fi supranatural într-un sens mai radical absolut – nu ca fiind dincolo de o Natură sau alta, ci dincolo de fiecare în parte și de toate laolaltă. Ar fi un gen de Miracol. Celălalt gen ar fi „intervenția” divină nu prin alăturarea a două Naturi, ci pur și simplu.

Toate acestea sunt, în prezent, pur speculative. Nu decurge cu nici un chip din supranaturalism că au loc în fapt minuni de orice fel. S-ar putea ca Dumnezeu (lucrul primordial) să nu intervină niciodată efectiv în sistemul natural creat de El. Dacă El a creat mai multe sisteme naturale, nu doar unul, s-ar putea să nu le determine niciodată să intre în coliziune unul cu altul.

Dar aceasta e o chestiune ce necesită alte considerații. Dacă hotărâm că Natura nu este singurul lucru care există, atunci nu putem spune dinainte că e ferită sau nu de miracole. Există lucruri în afara ei: nu știm încă dacă ele pot pătrunde în ea. S-ar putea ca porțile să fie zăvorâte sau nu. Dar dacă naturalismul

e adevărat, atunci știm dinainte că minunile sunt imposibile: nimic nu poate pătrunde în Natură din exterior, întrucât Natura este totul. Fără îndoială, s-ar putea produce evenimente pe care noi, în ignoranța noastră, le-am putea confunda cu niște miracole: dar ele ar fi în realitate (întocmai ca și cele mai obișnuite evenimente) un rezultat inevitabil al caracterului sistemului total.

Prima noastră opțiune, așadar, trebuie să aleagă între naturalism și supranaturalism.